

INVENTARIZACIJA. TEORIJA IN PRAKSA V NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI

Eva Kodrič-Dačić, Narodna in univerzitetna knjižnica,
Ljubljana

UDK 025.341

Povzetek

Nedorečenosti v postopku inventarizacije in problematika, ki se zaradi tega pojavlja, so razlog, da avtorica razižče izvorne oblike tega postopka in razloge za njegov nastanek. Teoretična izhodišča, ki jih najde v aktualni strokovni literaturi določenega obdobja, primerja s prakso v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Ugotavlja, da je treba delovne postopke, ki jih uporabljamo v knjižnicah, vedno znova korigirati glede na razvoj stroke, potrebe uporabnikov in zahteve družbe. Pri tem pa je seveda treba paziti, da se ohrani kontinuiteta dela, s tem pa tudi verodostojnost informacij o knjižnem fondu.

UDC 025.341

Summary

The author has made a research on the history, original forms and reasons of assigning accession numbers to books. This procedure was not exactly defined in the past which causes certain problems. She compares theoretical aspects found in literature with practical usage in the National and University Library in Ljubljana. She suggests that working procedures used in libraries should be constantly revised with regard to current developments in librarianship, user needs and demands of the society. Attention has to be payed to the continuity of procedures so that information on library collections remain consistent.

Uvod

Pred kakimi petimi leti sem hotela delati specialistični izpit in tema, ki sem si jo izbrala, je bila zelo vsakdanja. Želela sem obdelati postopek inventarizacije in inventarno knjigo. Ko pa sem o tem govorila s strokovnjakom, ki je bil po mojem mnenju najbolj izveden na tem področju, je bil odgovor kratek: stvari so vendar jasne in ni razloga, da bi se z njimi ukvarjali. Dogodek sam bi bil popolnoma nepomemben, če ne bi odslikaval splošnega odnosa do tega postopka. V NUK smo se namreč z inventarizacijo še kako ukvarjali in stvari nise bile niti jasne niti logične. Letno smo v Enoti za dopolnjevanje knjižničnega gradiva inventarizirali tudi preko 20.000 monografij. To delo so opravljali štirje inventarizatorji. Inventarizacija je morala biti tekoča, saj smo tretjino inventarnih vpisov uporabljali v inventarnih katalogih kot referenco o gradivu (ostala obdelava je močno kasnila in inventarni vpis na kopijah inventarnih listkov, ki so bili razvrščeni po abecedi, je služil kot prva informacija o gradivu). Zato smo potrebovali točna in dosledna navodila. Ta so seveda obstajala, le da so se v praksi izkazala za problematična. Predvsem imam v mislih pravilo, po katerem je pri inventarizaciji potrebno razreševati avtorstvo. Verjetno to pravilo ni problematično v knjižnicah, kjer je dotok majhen, kjer je inventarizator hkrati že katalogizator in kjer predpisan vpis v inventarno knjigo služi res le tekočemu popisu prispelega knjižničnega gradiva. V NUK pa, kjer je inventarni vpis, služil tudi za informacijo o prispelem gradivu, so pravila o skrajšanem bibliografskem opisu in njihovo neizpolnjevanje bodla v oči. Problem se je zaostril še po tem, ko smo uvedli avtomatizirano obdelavo slovenike po programu Steve. Diskete z inventarnim zapisom smo nosili v abecedno-imenski katalog, kjer so inventarne zapise razširili s potrebnimi podatki. Razlike so seveda motile katalogizatorje in očitki, da ne inventariziramo po pravilih, so bili na dnevnem redu. K temu je svoje prispevalo tudi splošno mnenje, recimo temu raje predsodek, da je inventarizacija le hitra in površna katalogizacija, ne pa samostojen postopek, ki ima svoj namen in svoje cilje, ter iz njih izvirajoča logična pravila.

Z uvedbo Comarca in opustitvijo pravil skrajšanega bibliografskega opisa so postale te dileme brezpredmetne. Izbor polj in podpolj za izpis inventarne knjige zagotavlja dovolj podatkov, na osnovi katerih je mogoče določiti identiteto knjige. Pojavil pa se je drug problem, ki se nanaša na novo funkcijo inventarne številke kot identifikacijske številke izposojenega gradiva. Z razvojem novih medijev so se pojavile publikacije, pri katerih je težko ločevati med prilogo in glavnim delom. Tipičen primer za to so kompleti za učenje tujega jezika, ki obsegajo praviloma učbenik v knjižni obliki ter poljubno število kaset ali plošč. Zaradi tradicije in večje prakse pri obdelavi knjižnega gradiva smo praviloma napravili vpis na tiskani učbenik, neknjižno gradivo pa je dobilo status priloge. Seveda bi o tem, kaj je dejansko priloga in kaj glavno delo, lahko razpravljali, če že ne prej pa pri računalniških programih na disketah, ki jih spremljajo navodila za uporabo v knjižni

obliki. Kakorkoli že, da bi evidentirali izposojno takih prilog in "prilog", je treba tudi njih označiti z inventarno številko. V večini primerov priloge vsebujejo vse potrebne podatke za bibliografski opis.¹

Tretji razlog, ki ponovno aktualizira smisel in namen inventarizacije in inventarne knjige, se je prav tako pojavil v zvezi z avtomatizirano obdelavo knjižničnega gradiva. Konkretno z izposojno in z njo povezanim retrospektivnim vnosom starega gradiva. Pri tem imam v mislih gradivo, ki je bilo inventarizirano pred letom 1945 po takrat veljavnih postopkih. Problem ni specifičen za NUK, z njim se mora prej ali slej soočiti vsaka stara knjižnica, ki preide na avtomatizirano obdelavo. V NUK je problem le toliko večji, saj obsega zbirka tega gradiva skoraj 60.000 signatur. To gradivo, ki je nemalokrat tudi unikatno, bo ostalo v knjižnici in slej ko prej se bo našel uporabnik, ki ga bo zahteval. Obenem je to gradivo popisano v še vedno "živih" katalogih in evidencah knjižnice in bi ga bilo nesmiselno in nepotrebno v celoti ponovno obdelati po danes veljavnih postopkih.

Zaradi navedenih problemov se mi zdi nujna raziskava razvoja in oblikovanja postopkov inventarizacije in inventarne knjige, na osnovi katere bo moč premisliti njen današnji namen in po potrebi smiselno preoblikovati ali celo opustiti veljavne postopke.

Razvoj inventarizacije do leta 1945

Inventarizacija, inventarna knjiga, inventarna številka niso postopki in termini, ki bi jih knjižničarska stroka poznala že od nekdaj. Izoblikovali so se na temelju potreb, ki so jih pred knjižnice postavljali razvoj znanosti, stroke in družbe. Korenine omenjenih postopkov in terminov (ki so mimogrede zelo mladi: izraz inventarna številka sem zasledila že ob prelomu stoletja, termina inventarna knjiga in inventarizacija pa se uveljavita šele po drugi svetovni vojni) lahko iščemo v inventarnem katalogu, akcisijskem protokolu in seznamu prirastka, postopkih, ki so bili opisani in predpisani s knjižničnimi inštrukcijami² v Avstriji v preteklem stoletju:

1 *Njihovo štetje ne more biti sporno niti s stališča statistike o številčnem stanju knjižničnega gradiva. Če se ozremo na tradicionalno štetje gradiva v naših knjižnicah, nas v toku celega devetnajstega stoletja spremlja natančno vodenje statistike po delih, zvezkih in listih (Band, Heft, Blätter) in knjižnična enota, ki popisuje tudi od glavnega dela ločene priloge in "priloge" je s statističnega vidika celo še bolj ustrežna.*

2 *V mislih imam Instruction Vorgeschieden für alle Universitäts- und Lycealbibliotheken mit Hofdekrete vom 30. April 1778, Z. 628 (F. Grassauer: Handbuch für Universitäts- und Studien-Bibliotheken. - Wien, 1899. - str. 171) in Instruction für die k.k. Universitäts- und Studienbibliotheken, provisorisch erlassen mit Studien. Hof-Comm.-Decrete vom 23. Juli 1825, Z. 2930 (F. Grassauer, str. 191)*

Inventarni katalog oziroma signaturni seznam (v nemščini Standorts-Reperitorium³ oziroma Lokalreperitorium) lahko štejejo za predhodnika inventarne knjige zaradi naslednjih značilnosti: knjižnične številke (Bibliothek-Numer) in s tem povezanega podatka o številu knjižničnega fonda, vpisa knjig po vrstnem redu prihoda ter podatka o tem, kje se knjiga v knjižnici nahaja.

Definicijo termina knjižnična številka poda v začetku devetnajstega stoletja Martin Schrettinger v svojem delu Versuch eines vollständigen Lehrbuchs der Bibliothek-Wissenschaft. V prvem zvezku, ki je bil napisan že leta 1808, piše: "Knjižnična številka se nanaša na celotno delo neglede na število volumnov...Vsi volumni nekega dela dobijo le eno knjižnično številko. Vsak volumen, v katerem se nahaja več različnih del (Werke), dobi toliko knjižničnih številok, kolikor del je v njem"⁴. Knjižnična številka je torej popisovala bibliografske enote. Ta način je kasneje prevzela in do danes ohranila signatura. Ta bibliografska enota je bila v signaturnem seznamu - Standorts-Reperitoriumu (ali v signaturni knjigi, kot se glasi sodoben prevod tega izraza) spočetka označena le z značnico. Ostale rubrike seznama so vsebovale oznake za signaturo. Signaturni seznam je torej "tabelarični pregled cele knjižnice, kjer je za vsako delo v knjižnici navedeno njegovo mesto in abecedna značnica po vrstnem redu knjižničnih številok"⁵. Signaturni seznam je s pomočjo značnice in knjižnične številke ustvarjal povezavo med katalogi in mestom knjige v knjižnici. V primeru, da so knjige v knjižnici selili, so spremembe vnesli v ta seznam. Danes sta te funkcije prevzeli signaturna knjiga in signaturna beležka.

3 Vse nemške termine navajam natančno take, kot sem jih našla zapisane v citirani literaturi. Od tod izvirajo tudi nedoslednosti v pisavi.

4 Martin Schrettinger: Versuch eines vollständigen Lehrbuchs der Bibliothek-Wissenschaft. - München, 1829. - Heft 1, str. 84

5 prav tam, Heft 1, str. 90

B e i l a g e A.

Bibliothek-Numer.	Alphabetisches Ordnungs-Wort.	Inchrift des Sales.	Bezeichnung		Standorts-Numer.
			des Schrankes.	der Reihe.	
406	Bruchausen.	Physica.	I.	C.	50 — 52
407	Jakob.	Phlios.	I.	C.	53
408	Ueberblick.	Histor.	I.	B.	7
409	Anfangsgründe.	Anthropol.	I.	C.	54 — 56

Slika 1: Signaturni seznam, kot ga v svojem delu opisuje M. Schrettinger⁶

Rubrike: knjižnična številka, značnica, soba, v kateri se knjiga nahaja, oznaka omare in police, na kateri stoji (rimska številka in velika črka latinske abecede) in zaporedna številka mesta na polici (arabska številka).

Identičen postopek je bil predpisan tudi s knjižničnimi inštrukcijami z leta 1825⁷, le da se seznam tokrat imenuje Lokalrepertorium.

A.
Formular des Local-Repertorium § 28.

Numerus bibliothecæ	Titulus operis decurtatissimus, præmisso vocabulo ordinis alphabetici	Locus operis
35601	Specimen (Catalogi bibliothecæ Bunavianæ) (Edidit Joh. Mich. Francke.) 4to. Lipsiæ. typis Breitkopf. 1748.	LIX. d. 1.
35602	Catalogus bibliothecæ Bunavianæ (confectus ab J. M. Francke.) 4to. Tom. I. Vol. 1—3. Tom. II. et III. Vol. 1—3. Lipsiæ. Fritsch. 1750—1740.	LIX. d. 2.

Slika 2: Signaturni seznam (Lokalrepertorium), kot ga predpisujejo knjižnične inštrukcije z leta 1825

⁶ prav tam, Heft 1, str. 118

⁷ F. Grassauer, str. 191

Rubrike: knjižnična številka, osnovni bibliografski podatki o knjigi, signatura.

Opis, ki služi identifikaciji knjige, ni več omejen le na značnico, vendar zadošča za identifikacijo gradiva že naslov dela. Pomembeno je, da se tabeli lahko doda še četrta rubrika: summa tomorum - podatek o volumnih, zvezkih in listih določenega dela. To je že premik v smeri inventarja, ki bo popisoval dotok gradiva in kazal točne podatke o številu knjig v knjižnici.

Ob koncu devetnajstega stoletja, ko izide Grassauerjevo delo Handbuch für Universitäts- und Studien- Bibliotheken prevzame omenjeni vlogi inventarni katalog. Ta popisuje, z izjemo kontinuand, vsa dela, ki jih pridobi knjižnica. V ospredje je stopila funkcija, ki je bila prej drugotnega pomena. Inventarni katalog nam kaže število knjižničnega fonda in mesto, kjer se gradivo nahaja. Za majhne šolske knjižnice predlaga posebno obliko inventarja:

Formular eines Inventars.

Nummer	Format	Datum der Aufnahme	Titel des Werkes	Bände- oder Stückzahl	Erwerbsart
		1879.	Übertrag . . .	135	
101	I	4/I	<i>Freytag</i> . Bilder a. d. deutsch. Vergangenheit. 11. Aufl. Leipzig 1878 . . .	1	Gerold 3 fl. 50 kr.
102	I	17/I	<i>Länder</i> , die, Österreich-Ungarns, hrsg. v. Umlauft. Wien (1879). Bd. I. . .	1	" 1 fl. 20 kr.
103	IV	5/II	<i>Letoschek</i> . Tableau d. wichtigst. phys. geogr. Verhältnisse. Wien 1879 . . .	1	Geschenk des Autors.
104	II	7/III	<i>Programme</i> der Mittelschulen . . .	638	Programmen-Austausch.

Slika 3: Inventar za majhne šolske knjižnice⁸

Signaturni seznam (Slika 4) še vedno ostaja, a v zelo skrčeni obliki signaturne beležke. Popisuje le knjižnično številko in signaturo.

N ^o	Kasten I.	Radius <i>et. alij.</i>	Bän- de	N ^o	Kasten I.	Radius <i>et. alij.</i>	Bän- de
1	³⁴⁴ <i>Trollato dei Colori nella arme etc.</i>		1	³⁴⁷ 34 <i>Erizzo d'Isoria sopra lo Madaglio</i>		1	
2	³⁴⁵ <i>Profani H. Marini orante.</i>		1	³⁵⁰ 35 <i>Auszug von d. Leben des Simon.</i>		1	
3	³⁴⁸ <i>Frescotti Caermonie muzicali.</i>		1	³⁶⁴ 36 <i>Bulanga bei D. convivis.</i>		1	
4	³⁵¹ <i>Seyfrieds Kunstge. Kunstge. Kunstge.</i>		1	³⁶³ 37 <i>Katalo Comiti Mythologia.</i>		1	

Slika 4: Primeri signaturnih seznamov oziroma signaturnih beležk iz arhiva NUK

Inventarni katalog (Stefan Konrad uporablja v svojem delu *Geschichte der Entstehung und Verwaltung der k.k. Studien- Bibliothek in Laibach*⁹ tudi izraz Nummern-(številčni) katalog) je seveda imela tudi Študijska knjižnica v Ljubljani, predhodnica današnje Narodne in univerzitetne knjižnice. Uvedli so ga leta 1851 in dokončali popis knjižničnega fonda leta 1853. Obsegal je 21.200 del v 29.979 volumnih, 1.689 zvezkih in 232 listih. Vseboval je sledeče podatke: knjižnično številko, značnico, naslov, format, število volumnov, zvezkov in listov, ter signaturo. V ta katalog so od leta 1853 vpisovali vse gradivo po vrstnem redu dotoka. Konrad Stefan opozarja, da je bil katalog nepravilno voden, ker so posamezni letniki periodičnih publikacij dobivali svoje inventarne številke (uporablja prav izraz Inventarnummer, ne pa Bibliotheksnummer)¹⁰.

Inventarni katalog, ki ga opisuje Stefan Konrad, je bil verjetno v knjižni obliki. Tega podatka sicer ne omenja, vendar je to mogoče sklepati iz samih rubrik. Katalog je pogorel v požaru, ki je zajel veliko čitalnico, potem ko se je na NUK zrušilo nemško poštno letalo.

Inventarni katalog v listkovni obliki (Slika 15), ki še danes služi svojemu namenu in ki se dograjuje v obliki signaturne knjige, je verjetno kasnejšega datuma. Konrad Stefan v svojem opisu kataloga ne omenja vezave, podatka, ki se na listkih obstoječega inventarnega kataloga redno pojavlja, prav tako manjkajo podatki o številu delov, zvezkov in listov. Ta listkovni katalog je lahko nastal ob prelomu stoletja, kot pripomoček za revizijo fonda, ali celo kasneje.

9 Konrad Stefan: *Geschichte der Entstehung und Verwaltung der k.k. Studien-Bibliothek in Laibach.* - Laibach, 1907

10 prav tam, str. 91

Inventar (Slika 6), kot nadaljevanje inventarnega kataloga, izvaja štirideset let kasneje Avgust Pirjevec iz seznama prirastka¹¹, ki ga je osvobodil nekaterih odvečnih rubrik in ga ni zaključil ob koncu leta. Tako kot že Grasaauer, ugotavlja tudi Pirjevec, da lahko knjižnica tudi v skladišču postavi gradivo po tekočih številkah (nummerus currens) in tedaj postane številka inventarja obenem signatura knjige. Tak inventar daje podatek o številu knjig v knjižnici, služi pa tudi kot osnovni pripomoček za revizijo knjižničnega fonda. Zaradi boljše urejenosti knjig po policah priporoča Avgust Pirjevec ločevanje med seznamom prirastka in inventarjem. Prvi naj bi se uporabljal kot računski knjiga, drugi pa za revizijo fonda.

cm			
3	13 do 17	1·4 0·8 0·8 0·8	3
Inventarna številka	Naslov dela	Šte- vilo zvez- kov	Opomba
		Nakup	Dolžni izvod
			Dar

cm									
2	1·5	13	1	3	0·8	2·3	2·3	3	5
Tekoča številka	Dan prihoda	Naslov	Šte- vilo zvezkov	Doba- vitelj	Način pridobitve	Cena	Izda- tek za ve- zavo	Signa- tura	Opomba
						din p	din p		

Slika 6: Inventar (obrazec, ki ga opiše A. Pirjevec)

Inventar v tej obliki se je v Narodni in univerzitetni knjižnici v nespremenjeni obliki obdržal vse do danes. Še vedno se vodi v knjigah z napisom inventar, imenuje pa se signaturna knjiga (Slika 7). V rubriko inventarna številka se vpisuje signatura.

Invent. št.	Naslov dela	Format	Število zvezkov	Dolžni izvod	Nakup	Dar
44761	<i>Beiskicova, Marija (Konstantinova). Letra. Paris 1922.</i>	8°	1	/	/	
44762	<i>Lolito Soderin. Histoire des litteratures comparees. Paris [ca. 1925]</i>	8°	1	/	/	
44763	<i>Liga naroda. Njen nastan i medenje. Beograd (1921)</i>	8°	1	/	/	

Invent. št.	NASLOV DELA	Format	Število zvezkov	Dolžni izvod	Nakup	Dar
397111	<i>Likovno izvajanje v Havelovu. - Kl., 1988</i>	8°	1	a		
397112	<i>Seljak, D.: Ivan Seljak - Čopič. - Idrija, 1988</i>	8°	1	a		
397113	<i>Vox populi. - Lj., 1988. - (Biblioteka Poselma izdajev / Globin)</i>	8°	1	a		

Slika 7: Signaturna knjiga, kot obstaja danes v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, se vodi na istem obrazcu kot inventar izpred petdesetih let

Druga dva postopka, ki sta tako po vsebinskih in oblikovnih značilnostih kot tudi po namenu vodenja prava predhodnika inventarne knjige, sta akcisijski protokol in seznam prirastka. Vodena sta v obliki spiskov in sta bliže knjigovodskim in računovodskim postopkom. Zato ni čudno, da Grassauer zadnjega obravnava v poglavju "Kanzleidiens" (pisarniško delo).

Akcisijski protokol¹² (Slika 8) popisuje celoten prirastek knjižničnega gradi-va po vrstnem redu prihoda. Vpisati je bilo treba skrajšan naslov vsakega dela in ga opremiti z nujnimi bibliografskimi podatki. V naslednjih rubrikah sledijo podatki o tem, kam je bilo delo v knjižnici usmerjeno, mesto, kjer je postavljeno, knjižnično številko, rubriko in stran v katalogu, v katerega je vključeno. Kompletacije, ki še niso vezane, so vključena le v akcisijski protokol in se hranijo na enem mestu, vse dokler niso zaključene.

Licejska knjižnica v Ljubljani ga je uvedla v tridesetih letih devetnajstega stoletja. Do danes je ohranjen akcisijski protokol od leta 1835 do leta 1890. Leta 1907 se spet pojavi seznam nakupov, ki po svoji obliki nadaljujejo tradicijo akcisijskega protokola. Od leta 1909 do 1919 pa sestavljajo akcisijski protokol za vsako leto trije ločeni sezname (ločijo se po načinu dotoka),

12 F. Grassauer, str. 63

znotraj katerih so knjige razdeljene po dobaviteljih. Oblikovno zelo spominjajo na današnji inventar oziroma signaturno knjigo, po številu in vrsti podatkov, ki jih prinašajo, pa je skoraj identičen z njo (Slika 9).

Število rubrik se iz leta v leto spreminja, najbolj popoln je v letih 1855-1858. Takrat vsebuje naslednje rubrike: številko protokola, knjižnično številko, naslov dela, število volumnov, zvezkov in listov, ... (napis je nečitljiv), stran v abecednem katalogu, stran v znanstvenem katalogu, signaturo.

<i>Der ganze Zuwachs für 1852</i>		<i>Zusammen 46 96</i>	
<i>beläuft sich nach</i>			
<i>I</i>	<i>—</i>	<i>33</i>	<i>50 58</i>
<i>II</i>	<i>"</i>	<i>8</i>	<i>9 —</i>
<i>III</i>	<i>"</i>	<i>44</i>	<i>46 96</i>
		<i>Zusammen 85 103 104</i>	
<i>Im Jahre 1853.</i>			
<i>1 Durch die Landesstelle</i>			
<i>1. Lithogr. Anzeiger des k. k. Pramenats in Wien 23. Band</i>	<i>4</i>	<i>1</i>	
<i>2. Provinzial-Befehl-Correspondenz Jahrg. 1853</i>	<i>8</i>	<i>1</i>	
<i>3. Bescheidungsbech des k. k. Pramenats zu Böhmen v. Prag</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	

Slika 8: Akcesijski protokol Študijske knjižnice za leto 1852 in 1853

Knjige v akcesijskem protokolu so vpisane po načinu prihoda (verjetno ga je knjižnica uporabljala tudi za seznam prirastka). V letu 1852 je knjižnica prejela 85 volumnov, in sicer 33 od deželnega urada, 8 darov posameznikov in 44 kot nakup iz lastnih dotacij. Dotok je za današnje razmere zelo majhen.

Angekaufte Werke
 der K. k. Studienbibliothek Laibach im Solarjahre 1910.

Post. Nr.	Titel der Werke: .	Format	Bände	Hefte
1	³⁸²⁹² Schlossar Ant., Vier Jahrhunderte deutschen Kulturlebens in Steiermark	8°	1	—
2	³⁸²⁹⁶ Hof- und Staatshandbuch pro 1910. XXXVI. Jg.	4°	1	—
3	³⁸⁴⁹⁰ Wolff Max J., Pflanzener. Der Einfluss und sein Markt	8°	2	—
4	Kultur, Die, der Gegenwart. II, V, 1 (Beigold Fr. v., Staat und Ge,			

Slika 9: Akcesijski protokol Študijske knjižnice za leto 1910

Z višanjem letnega dotoka je postal akcesijski protokol vse večje breme za knjižnice in začele so ga opuščati. Grassauer¹³ navaja kar nekaj načinov, kako so si knjižnice poenostavile delo. Tako so na primer konec preteklega stoletja akcesijski protokol vodili v listkovni obliki, v obliki, ki je služila tudi za seznam prirastka, nekatere knjižnice pa so, tako kot Študijska knjižnica v Ljubljani, vodile ločene akcesijske protokole po načinu dotoka.

Proti koncu devetnajstega stoletja nadomesti akcesijski protokol seznam prirastka (Zuwachsverzeihnis). Že v knjižničnih inštrukcijah z leta 1825 je predpisan kratek seznam v preteklem šolskem letu kupljenih knjig, ki ga je morala knjižnica v novembru vsakega leta predložiti akademskemu senatu (če je šlo za univerzitetno knjižnico) ali pa rektorju liceja (če je šlo za licejsko knjižnico). Leta 1829¹⁴ je seznam prirastka predpisan z dekretom, v posebnem dekretu leta 1834 pa je predpisana tudi oblika tega seznama, ki je popisoval knjige po načinu prihoda: knjige, ki so jih knjižnici podarili zasebniki, kupljena dela in dela, ki jih je knjižnici posredoval cenzurni urad - obvezni izvod¹⁵.

13 F. Grassauer, str. 64

14 F. Grassauer, str. 227: Dekret z dne, 20. februarja 1829

15 F. Grassauer, str. 228: Dekret z dne, 4. februarja 1834

knjižnice. Odpira celo problematiko, ki je v mnogočem aktualna še danes. Nekatero značilnosti inventarizacije, ki jih opisuje, so se žal brez smiselni osnov, ki so jih utemeljevale v tem času, ohranile vse do danes. Ker je omenjeno delo eno od temeljnih dosežkov nemške bibliotekarske znanosti tega časa in ker ga v literaturi navajata Avgust Pirjevec in Bogo Pregelj, je prav, da si ga поблиže ogledamo.

Etatsjahr 19 . .

Datum der Erwerbung	Laufende Nr.	Titel des Buches	Bandzahl	Ob gebunden oder ungebunden	Art der Erwerbung	Name des Lieferanten	Preis		Zahlungsvermerk	Wissenschaftliches Fach	Bemerkungen
							Neupreis	Rabattpreis			

Slika 11: Seznam prirastka A.Graesla

Seznam prirastka¹⁹ (Slika 11) zelo spominja na današnjo inventarno knjigo.

V prvi vrsti služi kot dokument o izgradnji knjižničnega fonda, poleg tega pa še kot računski knjiga in koristna evidenca za različne statistike. Uporablja se tudi kot seznam novitet, ki so jih v drugi polovici devetnajstega stoletja tiskale vse pomembnejše knjižnice.

Postopek inventarizacije je sledeč:

Gradivo je treba inventarizirati takoj po prihodu v knjižnico. Akcesijsko številko (uporablja izraz Accessionsnummer) dobijo pri monografskih publikacijah bibliografske enote, medtem ko je enota popisa pri serijskih publikacijah praviloma letnik. Pri načinu vpisa serijske publikacije je odločilna funkcija seznama prirastka kot računski knjige. Zaradi knjiženja računov jih vpisuje na tri načine:

¹⁹ Avtor navaja še izraze *Eingangsjournal*, *Accessionsjournal*, *Zugangsverzeichnis*, *Zuwachsverzeichnis*, v drugi nemški literaturi sem zasledila še izraze *Zuwachsbuch*, *Zugangsbuch* in *Zuwachskatalog*. V angleščini se uporablja za inventarno knjigo izraz *accession book* (z njo povezani izrazi so še *accession number-inventarna številka*, *accession catalogue-inventarni katalog*, *accession record-inventarni vpis*). V slovenščini se pred letom 1940 uporabljata izraza *inventar* in *seznam prirastka*, danes pa je uveljavljen izraz *inventarna knjiga*, čeprav v starejši literaturi pogosto zasledimo izraz *inventarni katalog*. Pravilen je izraz *inventarna knjiga*. Termin *inventarni katalog* označuje poseben tip kataloga, ki je bil v tem tekstu že opisan.

- serijske publikacije, ki so plačane vnaprej, se vpisujejo v seznam prirastka ob prihodu prve številke ali snopiča,
- publikacije, ki se plačujejo po zvezkih ali četrletno, se vpisujejo ob zaključku volumna,
- nezaključeni, a plačani zvezki in snopiči volumnov, se v seznam vpisujejo ob koncu leta, zato da se lahko uredi stanje na računih z dobaviteljem.²⁰

Akcesijska številka ima že zgradbo današnje inventarne številke in se vpisuje v knjigo, na hrbtno stran naslovne strani.

Glede načina opisa publikacije je avtor karseda jasen: "Dass der Titel nur eine ganz abgekürzte Form aufzuweisen braucht, liegt in der Bestimmung des Zuwachsverzeichnisses selbst begründet, welches niemals als eigentlicher katalog dienen soll, sondern lediglich die Geschichte der Erwerbung eines Werkes in allen den genannten Einzelheiten zu geben hat"²¹. Navaja različne tipe seznamov prirastka, posebno knjigo za darove (Geschenkbuch) in poseben seznam prirastka za periodiko.

Avtor tudi polemizira s predlogi o seznamu prirastka v listkovni obliki. Zavzema se za knjižno obliko, ki se mu zdi bolj funkcionalna (seznam je zaključen ob koncu leta in služi kot računski knjiga) in trpežna (seznam kot dokument o izgradnji fonda knjižnice).

20 *Praksa, da se letniki periodičnih publikacij vpisujejo v inventarno knjigo ob prejemu prve številke ali ob kompletaciji letnika, se je v navodilih za inventarizacijo ohranila vse do danes, čeprav se vsaj v NUK inventarna knjiga ni uporabljala kot računski knjiga. V te namene se vodi posebna računski knjiga in ustrezne računovodske evidence.*

21 *Graesel, str.371*

Opozarja tudi na idejo o opustitvi seznama prirastka oziroma združitvi le-tega s signaturno knjigo²² in jo seveda zavrača.

Seznam prirastka se je vedno bolj uveljavljal in v prvi polovici tega stoletja je postal izredno pomemben in neobhoden del knjižničnega poslovanja. Služi kot matična knjiga, ki vsebuje podatke o načinu nabave nekega dela. Daje statistične podatke o gradivu, ki ga hrani knjižnica, in kot računski knjiga kaže porabo sredstev za nakup knjižničnega gradiva. Ker se v rubriko opombe vpisuje tudi podatek o tem, kaj se je s knjigo v knjižnici zgodilo, nam daje seznam prirastka točno sliko o stanju fonda. Vodenje seznama je odvisno od organizacije dela v knjižnici, od zahtev organizacije, ki knjižnico vzdržuje in od predpisov nadzorstvenih državnih ali občinskih oblasti. Tako opiše seznam prirastka Avgust Pirjevec v temeljnem delu slovenskega knjižničarstva Knjižnice in knjižničarsko delo leta 1940²³.

Pirjevec že omenja vpis zaporedne številke iz seznama v knjigo (Pirjevec uporablja termin inventarna številka le v zvezi z inventarjem ne pa s seznamom prirastka). Primer zapisa številke v knjigo, ki ga navaja, je identičen današnjim inventarnim številkam: 159/36 (kar pomeni stodevetinpetdeseto pridobljeno knjigo v letu 1936). Pirjevec v svojem opisu prirastka izhaja iz teorije in prakse v drugih knjižnicah, saj Državna študijska knjižnica (sodeč po ohranjenem arhivu) med prvo in drugo svetovno vojno ni vodila seznama prirastka. Vodi le inventar, kjer je inventarna številka obenem tudi že signatura. Verjetno so zato na knjige na hrbtni strani naslovne strani vpisovali le način in datum prihoda ter dobavitelja.

22 Navaja članek harvardskega bibliotekarja Justina Winsorja, ki je izšel leta 1878 v ameriški strokovni reviji *Library Journal*. Čeprav je to idejo takrat stroka zavrnila, se zdi, da je dal razvoj prednost J. Winsorju. Inventarizacija v angloameriški literaturi in praksi še zdaleč ne zavzema tako pomembnega mesta kot pri nas. V delu Rosemary Beeham in Colina Harrisona *The Basics of Librarianship* (London, 1990) lahko na strani 42, pod geslom *accessioning*, beremo: "This involves giving the item a unique number so that if it is lost the cost can be easily discovered... Traditionally this was achieved by the use of an accession number which was a sequential number. In more recent years the accession number has been arrived at by adding a library copy number to the ISBN/ISSN". Ameriška *Encyclopedia of Library and Information Science* (New York, 1968) navaja pod geslom *accessioning* vse mogoče načine inventarizacije, pri čemer naj bi klasično inventarizacijo knjižnice opuščale iz pragmatičnih razlogov, saj količina vložnega dela ne opravičuje prednosti, ki jih daje inventarna knjiga. Navaja podatek, da je leta 1950 časopis *Library Journal* izvedel anketo med 1102 knjižnicama različnih tipov in prišel do ugotovitve, da je večina univerzitetnih in ljudskih knjižnic, ter del šolskih knjižnic opustila inventarno knjigo. Neglede na prakso pa prihaja avtorica gesla Helen M. Welch do ugotovitve, da bo - ironično - prav avtomatizacija v knjižnicah ponovno obudila inventarno številko, če ne celo inventarne knjige.

23 A. Pirjevec, str. 165

58797

*St. / Kl. in Bg. /
6.7.39.*

COPYRIGHT 1938 BY B. G. TEUBNER IN LEIPZIG

PRINTED IN GERMANY

Slika 12: Oprema knjige 1939 (Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani)

Pirjevec opisuje še dve obliki inventarizacije knjižničnega gradiva: inventar in listovni inventar. Inventar je bil v tem tekstu že opisan. Bistvena razlika med inventarjem in seznamom prirastka je po Pirjevčevem mnenju dejstvo, da prvega ne zaključimo s koncem leta. Listovni inventar pa se vodi kar na računih dobaviteljev. Lahko ga ob koncu leta zaključimo (tako kot seznam prirastka), ali pa ne (in dobimo inventar). Pirjevec priporoča to obliko za manjše ljudske knjižnice.

210

Račun

Prejemnik: Knjižnica Delavske zbornice v Ljubljani

Dobavitelj: Mohorjeva knjigarna v Ljubljani

Datum: 25. oktobra 1937

Tekoča številka	Naslov dela	Cena		Opomba
		din	p	
1516	Ramovš Fr.: Kratka zgodovina slov. jezika; I. Lj., 1936	110	—	
1517	Kant Imm.: Dve razpravi; Lj. 1937	40	—	
urnili	Kreft B.: Velika puntarija; Lj. 1937	60	—	1. nov. 37
1518	Seliškar T.: Pesmi pričakovanja; Lj. 1937	60	—	
	Skupno	270	—	
	Odšteti	60	—	
	Ostane	210	—	
	Prenos	62955	—	
	Odnos	63165	—	

Slika 13: Listovni inventar²⁴

Računi dobaviteljev so oštevilčeni z zaporednimi številkami. Knjige na računu pa so opremljene s tekočimi "inventarnimi" številkami.²⁵

²⁴ A. Prijavec, str. 169

²⁵ V NUK še danes opremljamo račune na opisani način. Razlika je seveda v tem, da številka računa pomeni zaporedno mesto zapisa v računski knjigi.

Poglejmo zdaj na primeru evidenc, ki so se ohranile v NUK, kakšne so bile funkcije predhodnikov inventarne knjige na prelomu stoletja in kje je bilo njihovo mesto v celotnem sistemu obdelave knjižničnega gradiva.

Današnje funkcije inventarizacije opravljajo dve oziroma tri evidence: inventarni katalog, seznam prirastka in akcesijski protokol, ki pa se v tem času že opušča. Kot primer naj služi vpis že citirane knjige Arnima Graesla, ki jo je knjižnica pridobila leta 1902. Evidenco o njej najdemo v seznamu prirastka (Slika 14), inventarnem katalogu (Slika 15), signaturni beležki (Slika 16), matičnem katalogu (Slika 17) in sistematskem katalogu (Slika 18). Abecedni katalog žal ni ohranjen, prav tako ni avtentičen zapis v inventarnem katalogu.

Opomba	Cena		Klasifikacija	Izdatnik
	1902	1903		
	110		1216	Ramonov P.: Knjige zgo-
	40		1217	Kant. imena D. ...
1. nov. 37	40		1218	Knj. B. ...
	50			...
	210			...
	50			...
	210			...
	510			...
	510			...

Angekaufte Werke
der K. K. Studienbibliothek Laibach im Volzugsjahr 1902.

<i>№</i>	<i>Titel des Werkes</i>	<i>Format</i>	<i>Ort des Erfolgs</i>	<i>Preis</i>	<i>Stück</i>	<i>Abzug</i>	<i>R.</i>	<i>H.</i>
	<i>I. Allgemeines Buchwesen. Bibliographie Bibliothekswesen.</i>							
1	<i>Adam, P., über die Einbandkunst Leipzig, in: J. G. J. 1890</i>	8	Leipz. 1890		1	3	60	
2	<i>Blätter für Hochschullehrer und Lehrer. 3. Jg.</i>	8	" 1902		1	1		
3	<i>Centralblatt für Bibliothekswesen. 19. Jg.</i>	8	" "		1	15		
4	<i>Franceschini, R., Note, in: Rivista di Bibliologia. 1901</i>	8	Leipz. 1901		1	5		
5	<i>Gravel, A., Jahrbuch d. Bibliothekswesen.</i>	8	Leipz. 1902		1	15		

Slika 14: seznam pirastka,

V

36 589 V 1 d

Graeser, Arnim. :

Handbuch der Bibliothekslehre...

Leipzig. 1902. 8°

Slika 15: inventarni katalog,

6	35402-3, 35779, 36468, 36501-10, 36521, 36812 (= 40 118 21)
2	
3	30359, 34929, 35008, 35011, 35135, 35151, 35248, 35258, 35261-2, 35283, 35525, 36527, 36570-55,
8	36557-79, 79-80, 36584-5, 36590, 36593-7, 36600, 36604, 36606, 36608, 36612, 36617, 28, 36714 (= 40)
m	35755, 36009... 36335, 36490, 36499-500, 36711 (= 57)
4	
19	19006, 32948, 34367, 34376, 34471, 34564-5, 34757, 34883, 35278, 35280, 36148, 36586, 36589,
11	36578, 36615, 36638, 36573, 36684, 36699, 36716, 36727, 36734, 36738, 36747, 36753 (= 57) 220,
11	36717, 36763, 36812 (= 2 11 261) - 3, 36824, 36839, 36864

Slika 16: signaturna beležka,

knjižnična številka	rubrika znanstvenega kataloga	format
značnica	(bibliografski) opis	kraj leto založba
mesto v znanstvenem katalogu: rimska št.=knjiga črka=razdelek arabska št.=stran v razdelku		št.zvezkov vezava signatura: rimska št.=soba velike pisane črke=omara male pisane črke=polica

36589	Lehrbuch Bibliothek	78
Graciel, Anim.	Handbuch der Bibliothekslehre von 2. u. 3. Aufl. u. 4. Aufl. der Grundzüge der Bibliotheks- lehre, Schulbuchleitung von Teil. Petrus Heinrich Katschis- mus der Bibliothekslehre. Nr. 125. Abt. 2. 22. Auflage.	Leipzig, 1902, 77 Ueber
III, c. 49		1. Abt. III, D, d

Slika 17: matični katalog,

		III Bibliothekswissen. erschafft. (und auch Druckangelegenheiten enthalten) A. Literatur darselbst.			
35977	Melzer, Carl	Vorfassung von Katalogen f. Bibliotheken an	11	Halle, 1789	1. L. f. d.
37517	Staneck R...	Die Katalogisierungsrichtlinien für die preussischen Biblioth. 1891.	4	Wien, 1899.	
38473	(Kestala Brief)	Om bibliotekens f. Högskolan i Uppsala. 1892.	8	Uppsala, 1897	1. L. f. d.
35999	Posse Otto	Handb. f. Bibliothekswiss. u. Bibliotheksbau. 1. Aufl.	8	Dresden, 1899.	
36000	Lehmann E.	Handb. f. Bibliothekswiss. u. Bibliotheksbau. 2. Aufl.	8	Dresden, 1900.	
36001	Centralblatt, für	Bibliothekswiss.	8	Leipzig, 1900.	1. L. f. d.
36016	Blätter für	Bibliothekswiss. u. Bibliotheksbau.	8	Leipzig, 1900.	1. L. f. d.
36436	Vorschriften	f. die Katalogarbeiten der k. k. Hofbibliothek	8	Wien, 1901.	1. L. f. d.
36589	Graciel Anim	Handbuch der Bibliothekslehre	78	Leipzig, 1902.	1. L. f. d.
36587	Mitteilungen	des Vereins für Bibliothekswiss.	1	Wien 1897 -	
37251	Sofjema	des Real-Katalogs der k. k. Hofbibliothek in Halle 1898.	1	Leipzig, 1898.	1. L. f. d.
37529	Geistliches Adalbert	Grundzüge einer Propädeutik der Bibliothekswiss. 1891.	8	Leipzig, 1892.	1. L. f. d.

Slika 18: sistematski katalog.

Seznam prirastka vsebuje akcesijske podatke in se z ostalimi evidencami povezuje le preko bibliografskega opisa. Identifikacijo knjige v vseh ostalih katalogih olajšuje knjižnična številka, ki jo knjiga dobi z vpisom v inventarni katalog. To funkcijo knjižnične številke je prevzela signatura.

Inventarizacija po letu 1945

Obrazec za inventarno knjigo (DZS 1,1), ki se je pojavil pri nas leta 1945, je v sebi združeval funkcije inventarnega kataloga in seznama prirastka. Od prvega prevzame zaporedno številko, ki jo knjiga dobi ob prihodu v knjižnico, podatek o njenem mestu v knjižnici in s tem informacijo o izgradnji knjižničnega fonda. Od seznama prirastka pa prevzame akcesijske podatke (način nabave, dobavitelj, cena) in štetje v okviru enega leta. Ker so odpadle rubrike o številu zvezkov, je bilo potrebno na novo definirati enoto, ki jo popisuje inventarna knjiga. Ta enota je določena s knjigoveško enoto. Funkcije knjižnične številke so zdaj dokončno razdeljene med signaturo, ki označuje mesto bibliografske enote v knjižnici in inventarno številko, ki popisuje knjigoveške enote po vrstnem redu prihoda. Inventarni katalog se nadaljuje v obliki signaturne knjige, beleži mesto knjige v knjižnici (oblikovno prevzame obliko akcesijskega protokola iz začetka stoletja) in služi le še za revizijo skladišča. Povezavo med inventarno številko in signaturo vzpostavlja signaturna beležka, ki skupaj s signaturno knjigo pokriva funkcije seznama signatur iz začetka devetnajstega stoletja.

Leta 1945 opiše navodila za inventarizacijo Bogo Pregelj v knjižici *Delo ljudskega knjižničarja v ljudski knjižnici*.²⁶

Leto kasneje se v NUK pojavi prva inventarna knjiga na tem obrazcu. Na ovojnem listu so napisana sledeča navodila za uporabo:

"V inventarno knjigo vpisujemo knjige po vrsti, kakor so prišle in to brez prekinitve ob koncu leta. Na prvo mesto vpišemo zaporedno številko. To številko je smatrati tudi za inventarno številko knjige. Na drugem mestu imamo signaturo, to je znak, ki pove, kje knjiga stoji. V tretji stolpec vpišemo dan vknjiženja. V četrto kolono bomo zapisali priimek in ime pisatelja (krstno ime moremo krajšati), naslov dela (lahko krajšamo, toda ne tako, da bi pozneje ne mogli ugotoviti točnega naslova), založbo (s kraticami) in leto, ko je knjiga izšla. Ako nam za vse navedbe razpredelek ne bi zadoščal, pišemo v dva.

Ceno navajamo za broširan izvod. Lahko pa pripišemo z rdečilom ceno vezave.

Način nabave more biti nakup, darilo ali zamenjava. Okrajšave so veliki N, veliki D in veliki Z.

V opombo bomo zapisali vse, kar moramo vedeti o nadaljni usodi knjige (kdaj je bila izločena, izgubljena itd.). Pri šolskih in mladinskih knjižnicah

Leta 1950 sledi podrobnejši opis inventarizacije v delu Boga Preglja Delo knjižničarja v ljudski knjižnici (Ljubljana, 1950). Tako kakor že v svojem prvem spisu tudi v tem ne poskuša postopka inventarizacije utemeljevati s konkretnimi zahtevami stroke in ga razvijati, temveč se zadovolji z opisom inventarizacije, kot ga najdemo v že petdeset let stari praksi, ki jo je opisal v svojem delu Arnim Graesl. Podrobnejša navodila za inventarizacijo je izdelala šele Mara Šlajpah v delu Ljudske knjižnice (Ljubljana, 1961). Določí knjigoveško enoto kot enoto, ki jo popisuje inventarna knjiga in uvede za identifikacijo gradiva skrajšan bibliografski popis. Na strani 58. piše: "Namen skrajšanega bibliografskega popisa je, da poda sicer skrajšano pa vendar točno fotografijo naslovnega lista" in poda naslednja navodila: "V glavnem sestoji skrajšani bibliografski popis iz naslednjih sestavin: priimek pisatelja, začetnica imena pisatelja, stvarni naslov (brez podnaslovov), del, izdaja, impresum (kraj in letnica izdaje), šteta zbirka, oznaka za transliteracijo in končno opomba, ki pove, ali je knjiga vezana ali broširana."²⁷

Pravila pa, ki sledijo, se s to iztočnico križajo. Avtorica zahteva ugotavljanje anonimnih avtorjev, razreševanje psevdonimov, razreševanje kratic, s katerimi se podpisuje avtor, originalne zapise imen in priimkov, kadar so le-ti pisani na fonetičen način in podobno²⁸.

Primeri opisa enot, ki vključujejo tudi razreševanje avtorstva si od takrat naprej sledijo. Najdemo jih v publikaciji Navodila za poslovanje strokovnih knjižnic (Vlado Novak, Mara Šlajpah, Ljubljana, 1962, str. 12 - 17), v članku Še nekaj primerov za vpis publikacij v inventarni katalog (Obvestila republiške matične službe, 1979, št. 18 str. 23-25) ter v knjigi Osnove knjižničarstva (Ljubljana, 1987, str. 108). Da so se navodila za inventarizacijo in sami cilji in

27 Mara Šlajpah: Ljudske knjižnice, str. 57

28 Prav tam, str. : "Kadar je knjižničar anonimnemu delu ugotovil avtorja, izpišemo priimek in ime avtorja v okroglem oklepaju... Kadar je delo napisal avtor, katerega ime je na naslovnem listu nepravilno zapisano (na primer v fonetični obliki, v slovenski obliki) ali pa v pomanjkljivi obliki, mora knjižničar vedno napisati priimek in začetnico imena pisatelja v pravilni, nacionalni obliki... Kadar je avtor podpisal delo s psevdonimom in ga je knjižničar razrešil, napišemo v inventarno knjigo najprej razrešeni priimek in ime pisatelja v oglatem oklepaju..." in tako naprej.

vzroki za inventarizacijo prepisovali mehanično in brez pravega premisleka, je seveda samo po sebi umevno.

Edina avtorica, ki je skušala postaviti inventarizacijo na realna tla in sam postopek utemeljiti s konkretnimi predpisi, je bila Ančka Korže-Strajnar. O tem piše leta 1983 v članku Postopek o kontinuiranem inventurnem popisu, kontroli in načrtovanem odpisu knjižničnega gradiva v knjižnicah²⁹. Na osnovi Pravilnika o popisu (inventuri) sredstev in njihovih virov³⁰ opiše postopek kontinuiranega inventurnega popisa, ki ni seveda nič drugega kot inventarizacija. Ugotavlja, da je "namenjena za razvid oziroma kontrolo dospelega gradiva in služi predvsem tekoči inventuri knjižničnega gradiva, ki jo mora opraviti vsaka knjižnica za potrebe računovodstev in SDK. Starejši priročniki sicer navajajo, da je inventarna knjiga začetni ali prvi katalog knjižnice, vendar je to funkcijo v večini knjižnic izgubila, ker z naraščanjem knjižničnega gradiva upada tudi preglednost in je iskanje posamezne publikacije preveč zamudno. Zato imajo knjižnice praviloma skupno inventarno knjigo za vse gradivo, ki ga tekoče oziroma kronološko vpisujejo po določenih navodilih."³¹

Inventarizacija in inventarna knjiga odgovarjata danes na različna vprašanja o knjižničnem gradivu: kdaj in kako je konkretno gradivo prišlo v knjižnico, kdo je bil dobavitelj, za kakšno ceno in s katerim računom je publikacijo dobavil, kje se to gradivo v knjižnici nahaja in kaj se je z njim zgodilo. Inventarna knjiga nam kaže število gradiva v knjižnici, inventarizacija pa opravlja funkcijo kontinuiranega inventurnega popisa tega gradiva kot sredstev knjižnice. Pravila za vpis so znana:

- knjižnično gradivo se inventarizira takoj po prihodu v knjižnico po vrstnem redu dotoka,
- enota popisa je knjigoveška enota,
- inventarna številka je za vsako enoto knjižničnega gradiva ena sama in se ne sme spreminjati ali prenašati na drugo enoto,
- minimalni vpis za inventarizacijo posamezne knjižnične enote vsebuje vse podatke, ki jih predpisujejo veljavni obrazec DZS 1,1a in pravila o skrajšanem bibliografskem opisu,

29 Obvestila republiške matične službe, 1983, št.1

30 Uradni list SFRJ, št.40/1981, čl.5 in čl.27. Šesta alineja sedemindvajsetega člena se glasi: "Organizacije združenega dela in drugi uporabniki družbenih sredstev opravijo popis sredstev, ki so namenjena za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, knjig, kulturnih spomenikov, predmetov muzejske vrednosti, arhivskih predmetov, del likovnih umetnosti ter predmetov, ki so pod družbenim varstvom kot narodne in druge znamenitosti, v času (vsako leto ali v daljših dobah) in na način, ki ju določijo s svojim samoupravnim splošnim aktom oziroma drugim splošnim aktom". Zakon v tej obliki danes ne obstaja več. Nadomestil ga je pravilnik o načinu in rokih za popis in usklajevanje knjigovodskega stanja z dejanskim stanjem, ki posebej ne omenja popisa knjig.

31 Ančka Korže-Strajnar: Delovni postopki in obdelava podatkov v poslovanju knjižnic, Knjižnica, 29.1985, št.2-3, str.103

- zapisi v inventarni knjigi se ne smejo spreminjati ali brisati.

V Narodni in univerzitetni knjižnici se je razvila cela pahljača oblikovno različnih inventarnih knjig (slike 21-23), ki pa vse vsebujejo podatke, ki jih predpisuje veljavni obrazec DZS 1,1a. V marsikateri od njih je zaslediti značilnosti predhodnikov današnje inventarne knjige. Ločene so po tipih gradiva in po načinu nabave. Približno polovica se jih vodi na predpisanem obrazcu, ostale pa so najrazličnejših oblik. Monografske publikacije, ki jih je knjižnica prejela kot obvezni izvod, nakup, zameno ali dar, so se do pred nekaj leti (do avtomatizacije obdelave) vpisovale v inventarno knjigo, ki je bila v listkovni obliki. Monografije, ki smo jih prejeli kot obvezni izvod s področja bivše Jugoslavije smo inventarizirali kar na seznamih pošiljk - nič kaj elegantna, vendar praktična rešitev.

P - 125
K - 21
L - 10
156

Hj 93300818 - Hj 93300973

H I | 93

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
LJUBLJANA

Prejeto	3. 3. 1995.
Opisno	Številka
05	13/3
KNJIGA	1 1

NACIONALNA I SREDIŠČNA BIBLIOTEKA
ZAGREB, MARULIČEV TRG

POPIS OBAVEZNOG PRIMJERKA

ZA siječanj 1993. god.

T.

P - 125
K - 20
L - 11

156

818. 1. ABDIĆ, M. Kraini u amanet. U Karlovcu, 1992.
819. 2. ALIĆ, DŽ. Sarajevo, oko moje. Split, 1992. Knjižnica Nokturno 2.
820. 3. ALIJAGIĆ, N. Tama i svjetlost života. Split, 1992. Knjižnica Ilinštak 3.
+ 821. 4. ANDRILOVIĆ, V. Vrapčeva smrt. Vinkovci, 1992. Knjižnica Mali dukat, knj. 41.

Slika 21: Hrvški obvezni izvod - monografije

Inv.štev.	Datum	Opis enote	Signatura	V Dobavitelj	Rp/Cena	Financer	Š.izv. ID	Oporbe
199300135	22.03 19.03	KORRELJ, Peter: Osnove elektrotehnike. Elektrostatika, tokovno polje in enosmerni tok, magnetika : rešeni primeri in naloge. - 1. izd. - Ljubljana : Fakulteta za elektrotehniko in računalništvo, 1992. - 183 str.	b CD N		Rp 80/93 1.584,00	ISS	30656512	
199300136	22.03 19.03	KORRELJ, Peter: Osnove elektrotehnike. Elektrostatika, tokovno polje in enosmerni tok, magnetika : rešeni primeri in naloge. - 1. izd. - Ljubljana : Fakulteta za elektrotehniko in računalništvo, 1992. - 183 str.	b CD N		Rp 80/93 1.584,00	ISS	30656512	

Slika 22: Nakupi - monografije: računalniški izpis

173

Inventarna številka	Datum		Opis enote
	priloga	izvir	
3181	25.01.92	1989	1. delovna knj. Japa. - Albes, I. (1989)
3182	---	---	---
3183	---	---	Knjizka matra je odelca. - Ta, 1987
3184	---	---	---

173

Signatura	Mater. oblika	Dobavitelj	Cena		Popomba
			am	x	
121424	M	K. Melnjava d.o.o. CC.	24	89	
---	M	---	29		
K 34 01-034	M	---	34	89	
---	N	---			

Slika 23

Slika 23: Glasbena zbirka

Danes izpolnjuje inventarna knjiga v bistvu le še štiri naloge. Določa inventarno številko, daje statistične podatke o številu knjižničnega gradiva, evidentira usodo gradiva v knjižnici in popisuje knjižnično gradivo kot osnovno sredstvo knjižnice. Vse ostale funkcije, ki jih je inventarna knjiga opravljala, so prevzeli drugi postopki oziroma druge evidence. Zato se postavlja vprašanje, v kolikšni meri so elementi in pravila, ki jih inventarna knjiga danes vsebuje in predpisuje sploh še potrebni. Seveda je obvezna inventarna številka. Z novo funkcijo, ki jo je dobila kot identifikacijska številka za izposajo, mora dosledno popisovati vse knjigoveške enote (ali bolje vse fizično samostojne kose, ki vsebujejo zadostno število bibliografskih podatkov za identifikacijo) knjižničnega gradiva vključno s prilogami in posameznimi številkami revij. Glede na podatke o številu fonda in tradicionalno štetje

je to sprejemljiva rešitev, saj šteje inventarna številka posamične številke revij v okviru določenega letnika³².

Prav tako lahko tudi v bodoče pričakujemo take ali drugačne predpise o popisu sredstev. Vendar se zdi s tega vidika današnja inventarna knjiga preobsežna. V ta namen bi zadostovala že inventarna številka, podatki o datumu prejema, bibliografski opis, signatura in opomba. Ostale akcesijske podatke (ceno, račun, dobavitelja), mora knjižnica evidentirati, vendar ni nujno, da prav v inventarni knjigi.

Inventarna knjiga vzpostavlja povezavo z drugimi evidencami v knjižnici preko signature in inventarne številke, ne pa preko značnice ali s pomočjo skrajšanega bibliografskega opisa. Ker sta oba namenjena identifikaciji enote knjižničnega gradiva, ne pa informaciji o publikaciji, so odvečna vsa razreševanja avtorstva v okviru inventarne knjige. Na srečo je ta problem z avtomatizirano obdelavo že presežen, vendar je prav, da to mnenje, ki se ne sklada z uveljavljenimi navodili, tudi utemeljimo:

Inventarizacija popisuje knjižnično gradivo kot konkreten objekt, ki ga najlaže identificiramo prav z njegovimi bibliografskimi podatki oziroma s prepisom naslovne strani. Ukvarja se torej s publikacijo kot objektom, ne pa s publikacijo kot zapisom informacije. Le-ta je predmet katalogizacije, tako kot je vsebina publikacije predmet klasifikacije. Razreševanje avtorstva je na nivoju inventarizacije navaden larpurlartizem in je celo kontraproduktivno, ker preprečuje tekočo obdelavo prispelega gradiva.

In kakšna bo vloga in oblika inventarne knjige v prihodnje? Tako kot lahko z gotovostjo trdimo, da se bo inventarna številka obdržala, lahko tudi pričakujemo, da se bo inventarna knjiga spremenila. Program Comarc je prilagojen ročni obdelavi in omogoča popoln izpis klasične inventarne knjige. Žal pa ni dovolj fleksibilen za potrebe nabave. Knjižnice z velikim dotokom in tekočo, avtomatizirano obdelavo, si bodo slej ko prej omislile posebne programe za nabavo in verjetno bodo akcesijski podatki (način nabave, dobavitelj, cena, številka računa) prvi elementi, ki jih bodo knjižnice začele opuščati pri izpisu inventarne knjige. Oblikovno se bo ta spet približala inventarnemu katalogu, signaturna knjiga bo /je opuščena, saj bo za revizijo fonda zadoščala signaturna beležka. To so seveda le ugibanja. Vendar si ta kratek pogled naprej lahko privoščimo zato, ker nam ob tem tempu razvoja ne bo treba dolgo čakati na odgovore.

32 Glej T.Poličnik-Čermelj: *Pridobivanje gradiva in inventarizacija*.- Ljubljana, 1994, str.58

Literatura in viri

1. **Pirjevec, Avgust.** *Knjižnice in knjižničarsko delo.* Celje, 1940
2. **Schrettinger, Martin.** *Versuch eines vollständigen Lehrbuchs der Bibliothek-Wissenschaft.* München, 1829
3. **Grassauer, Ferdinand.** *Handbuch für Universitäts- und Studien-Bibliotheken.* Wien, 1899
4. **Stefan, Konrad.** *Geschichte der Entstehung und Verwaltung der k.k. Studien- Bibliothek in Laibach.* Laibach, 1907
5. **Novak, Vlado, Mara Šlajpah.** *Navodila za poslovanje strokovnih knjižnic.* Ljubljana, 1962
6. **Šlajpah, Mara.** *Ljudske knjižnice.* Ljubljana, 1961
7. Arhiv Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani
8. *Osnove knjižničarstva.* Ljubljana : Posebna izobraževalna skupnost za kulturo, 1987
9. **Braun, Johannes.** *Anleitung für Bibliotheksverwaltung.* Berlin, 1924
10. **Graesel, Armin.** *Handbuch der Bibliothekslehre.* Leipzig, 1902
11. **Korže-Strajnar, Ančka.** "Delovni postopki in obdelava podatkov v poslovanju knjižnic", *Knjižnica* 29(1985) : 2-3
12. **Korže-Strajnar, Ančka:** "Postopek o kontinuiranem inventurnem popisu, kontroli in načrtovanem odpisu knjižničnega gradiva v knjižnicah (delovni osnutek)", *Obvestila republiške matične službe*, 1983 : 1
13. "Še nekaj primerov za vpis publikacij v inventarni katalog". *Obvestila republiške matične službe*, 1979 : 18
14. "Dopolnjena navodila za vodenje inventarne knjige za knjižnice". *Obvestila republiške matične službe*, 1978 : 16
15. **Pivec-Stelle, Melita.** "Naše knjižnice", *GMDS*, 12(1932) : 71-92
16. **Pregelj, Bogo.** *Delo knjižničarja v ljudski knjižnici.* Ljubljana, 1950
17. **Rahm, Margarete.** *Lexikon Buch- Bibliothek - neue Medien.* München, 1991
18. *The Librarians' glossary.* Aldershot, 1977
19. *Encyclopedia of library and information science.* New York : Marcel Dekker, 1968
20. *Delo ljudskega knjižničarja v ljudski knjižnici.* (Ljubljana, 1945)
21. **Korže-Strajnar, Ančka.** "Delovni pripomočki za organizacijo poslovanja knjižnic", *Obvestila republiške matične službe*, 1988 : 1